

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 1 juli 2011

Ö 170-10

KLAGANDE

Ryska federationen
Ryska federationens ambassad
Gjörwellsgatan 31
112 60 Stockholm

Ombud: Advokat TT

MOTPART

FJS

Ombud: Advokat JL

Ombud: Advokat DW

SAKEN

Verkställighet av utmätning

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätts beslut 2009-12-17 i mål ÖÄ 4239-08

Dok.Id 56779

HÖGSTA DOMSTOLEN
Riddarhustorget 8

Postadress
Box 2066
103 12 Stockholm

Telefon 08-561 666 00
Telefax 08-561 666 86
E-post:
hogsta.domstolen@dom.se
www.hogstodomstolen.se

Expeditionstid
08:45-12:00
13:15-15:00

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen lämnar överklagandet utan bifall.

Vad Högsta domstolen tidigare förordnat om inhibition ska inte längre gälla.

Ryska federationen förpliktas att ersätta FJS för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 253 300 kr, varav 252 600 kr avser ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens beslut tills betalning sker.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

Ryska federationen har yrkat att Högsta domstolen med ändring av hovrättens beslut fastställer tingsrättens beslut. Ryska federationen har vidare yrkat att Högsta domstolen förpliktar FJS att utge ersättning för Ryska federationens rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten.

FJS har bestritt ändring.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

Högsta domstolen har den 8 mars 2010 beslutat att ytterligare åtgärd för verkställighet av Svea hovrätts beslut den 17 december 2009 i mål ÖÄ 4239-08 tills vidare inte ska vidtas.

SKÄL

Bakgrund och frågan i målet

1. Sedan FJS påkallat skiljeförfarande med anledning av en tvist som uppkommit mellan honom och Ryska federationen och skiljedom år 1998 meddelats, väckte Ryska federationen klandertalan vid Stockholms tingsrätt avseende skiljedomens giltighet. Tingsrätten lämnade år 2002 Ryska federationens talan utan bifall och förpliktade Ryska federationen att ersätta FJSs rättegångskostnad. FJS ansökte om verkställighet av tingsrättens dom hos kronofogdemyndigheten.
2. Kronofogdemyndigheten medgav i beslut den 12 september 2003 verkställighet av Stockholms tingsrätts dom. Av kronofogdemyndighetens utredning i verkställighetsärendet framkom bl.a. att Ryska federationens handelsrepresentation i Stockholm var lagfaren ägare av fastigheten Lidingö X, som var en flerfamiljfastighet. Ett sextiotal personer var folkbokförda på fastigheten och två företag, Fastighetsmäklare Dick Lindström AB och NBN Networks AB (vars verksamhet angivits vara att anordna turistresor mellan Ryssland och Sverige m.m.), hade sin verksamhetsadress angiven till fastigheten. Fråga uppkom om fastigheten och de hyror som Ryska federationen uppbar från nyttjare av fastigheten kunde utmätas.
3. I beslut den 9 maj 2005 fann kronofogdemyndigheten att det förelåg hinder mot den begärda utmätningen. Detta beslut fastställdes den 25 april 2008 av Nacka tingsrätt. Efter det att FJS överklagat tingsrättens beslut har Svea hovrätt förklarat att det inte föreligger hinder mot utmätning av fastigheten Lidingö X och den hyra som erläggs av de personer som är folkbokförda på fastigheten och det företag som har sin verksamhet där.

4. Ryska federationen har gjort gällande dels att Ryska federationen åtnjuter immunitet mot domsrätt i verkställighetsärendet, dels att det föreligger hinder mot verkställighet av Stockholms tingsrätts dom i den nu aktuella egendomen. Ryska federationen har såvitt avser frågan om verkställighet gjort gällande att fastigheten används för Ryska federationens officiella ändamål.

5. Huvudfrågan i målet är om det på grund av statsimmunitet för utländsk stats egendom föreligger hinder mot utmätning av fastigheten Lidingö X och hyra som Ryska federationen uppbär avseende lokal och bostäder i fastigheten.

Domsrätt i verkställighetsärendet

6. Frågan om statsimmunitet mot domsrätt ska inte prövas särskilt i ett ärende om verkställighet i den främmande statens egendom.

Immunitet mot verkställighet i främmande stats egendom

7. Statsimmunitet betraktats som en naturlig följd av principen att staterna är suveräna och inbördes jämställda och därför inte kan utöva jurisdiktion över varandra. Generellt kan sägas att principen om statsimmunitet har utvecklats från att tidigare innefatta en absolut rätt för stater till immunitet till en ökad restriktivitet.

8. Den ökade restriktiviteten i fråga om immunitet mot domsrätt har lett till att den numera anses enbart omfatta immunitet för statligt höghetshandlande, d.v.s. statsakter i egentlig mening. En stats kommersiella eller eljest privaträttsliga handlande undantas enligt den restriktiva immunitetsteorin från rätten till immunitet inför en annan stats domstolar.

9. Immunitet mot verkställighet i stats egendom är en följd av synsättet att stater är jämställda. Det har ansetts som ett större ingrepp i en stats suveränitet att vidta tvångsåtgärder mot en stats egendom än att medge domsrätt mot staten. I gemensam statspraxis har man tidigare varit försiktig med att inte tillerkänna en främmande stat immunitet mot verkställighetsåtgärder. En motsvarande utveckling som skett i statspraxis i fråga om immunitet mot domsrätt synes inte ha ägt rum i fråga om immunitet mot verkställighet. Det saknas också en gemensam statspraxis i fråga om begränsningar av immuniteten mot verkställighet. I propositionen Immunitet för stater och deras egendom anförs att i länderna i västvärlden även principen om immunitet mot verkställighet har utvecklats i statspraxis mot en restriktiv teori, enligt vilken immunitet mot verkställighet råder såvitt avser statsegendom som används för statliga ändamål, medan verkställighet är tillåten i egendom som används eller är avsedd att användas för kommersiella ändamål även utan att staten avstått från immunitet (prop. 2008/09:204 s. 45 och 56; jfr t.ex. Hazel Fox, *The Law of State Immunity*, 2 uppl. 2008, s. 599 ff. och August Reinisch, *European Court Practice Concerning State Immunity from Enforcement Measures*, i *European Journal of International Law*, Vol. 17 (2006), s. 803 ff.).

10. Högsta domstolen har i rättsfallen NJA 1999 s. 821 och NJA 2009 s. 905 tillämpat den restriktiva immunitetsteorin i fråga om statsimmunitet mot domsrätt. I det senare avgörandet ansågs en främmande stat inte kunna åberopa immunitet som rättegångshinder mot en talan grundad på avtal om hyra av lokal för statens ambassad i Sverige.

11. I rättsfallen NJA 1942 s. 65 och s. 342 om de s.k. kvarstadsbåtarna uttalade Högsta domstolen att immunitetsprincipen vid den tiden med särskild styrka upprätthölls i fråga om exekutiva åtgärder. Några avgöranden från senare tid där Högsta domstolen haft att ta ställning till frågan om immunitet mot verkställighet finns inte. I rättsfallet NJA 2009 s. 905 konstaterade Högsta domstolen dock att en fullgörelsedom avseende betalning i allmänhet, även

när den riktar sig mot en stat, får betraktas som verkställbar. Högsta domstolen uttalade vidare att, även om olika staters synsätt när det gäller möjligheten att åberopa immunitet starkt varierar, det får anses vara allmänt erkänt att det finns möjlighet att verkställa betalningsdomar åtminstone i viss staten tillhörig egendom. I det aktuella målet saknades dock anledning för Högsta domstolen att ta ställning till någon fråga om verkställighet.

12. Förenta nationernas generalförsamling har den 2 december 2004 antagit en konvention om immunitet för stater och deras egendom (United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property). Konventionen är i stora – men inte alla – delar en kodifiering av gällande sedvanerätt. I flera avseenden utgör den en kompromiss mellan olika staters uppfattningar. Riksdagen har år 2009 bifallit regeringens förslag i den i punkt 9 ovan nämnda propositionen 2008/09:204 att Sverige ska ratificera konventionen och att den ska införlivas med svensk rätt genom inkorporering. Konventionen, liksom lagen (2009:1514) om immunitet för stater och deras egendom, har ännu inte trätt i kraft.

13. I konventionen regleras frågor om immunitet mot tvångsåtgärder i samband med domstolsförfaranden i artiklarna 18–21. I artiklarna 18 och 19, som reglerar statsimmunitet mot tvångsåtgärder före respektive efter dom, anges som huvudregel att inga tvångsåtgärder mot en stats egendom får vidtas annat än i den utsträckning som anges i bestämmelserna. I vissa fall kan tvångsåtgärder efter dom ske även om staten inte lämnat medgivande härtill. Tvångsåtgärdens tillåtlighet är då, såvitt nu är av intresse, avhängig av ändamålet med innehavet av den egendom åtgärden gäller. Den egendom som, såvitt nu är av intresse, kan bli föremål för tvångsåtgärder efter dom beskrivs i bestämmelsen i artikel 19 (c) i dess engelska text som ”property [...] specifically in use or intended for use by the State for other than government non-commercial purposes”. Någon svensk originaltext finns inte. En översättning finns i den ännu inte gällande lagen.

14. 2004 års konvention får anses ge uttryck för den numera av många stater erkända principen att verkställighet kan ske åtminstone i viss staten tillhörig egendom, nämligen i egendom som används i annat än statliga icke-kommersiella ändamål (se artikel 19 (c)). Det synes emellertid finnas skiftande uppfattningar – både i sak och över tid – om vad som ska anses utgöra ett egendomsinnehav för ett statligt icke-kommersiellt ändamål. Innebörden av uttrycket måste därför preciseras. I sammanhang av nu aktuellt slag bör uttrycket i regel anses innebära att immunitet mot verkställighetsåtgärder kan åberopas i vart fall beträffande egendom som används för en stats officiella funktioner. Uttrycket bör däremot inte anses medföra att immunitet föreligger mot tvångsåtgärder redan av det skälet att egendomen i fråga ägs av en stat och används av den för ett icke-kommersiellt ändamål. Hinder på grund av statsimmunitet mot verkställighet i egendom som ägs av en utländsk stat bör emellertid anses föreligga om ändamålet med innehavet av egendomen är av ett kvalificerat slag, såsom när egendomen används för statens utövande av sitt höghetshandlande och därmed likartade uppgifter av officiell karaktär eller då egendomen är av sådant särskilt slag som anges i artikel 21 i 2004 års FN-konvention.

15. En och samma fastighet kan tänkas användas för flera ändamål av olika slag. Genom de folkrättsliga reglerna om diplomatisk immunitet i Wienkonventionen är den fysiska integriteten för bl.a. beskickningslokal, diplomats (och vissa andra befattningshavares) privatbostad, beskickningens fordon och arkiv skyddad (artiklarna 22, 24, 30 och 37 i Wienkonventionen den 18 april 1961 om diplomatiska förbindelser, SÖ 1967:1; lag, 1976:661, om immunitet och privilegier i vissa fall). Gränserna för statsimmunitet och gränserna för diplomatisk immunitet följer inte varandra. Någon omedelbar slutsats kan därför inte vid bedömningen av statsimmunitetens omfattning dras av vad som gäller för diplomatisk immunitet. Emellertid står det klart att en stats fastighet som till en betydande del – men inte nödvändigtvis den

övervägande delen – används som tjänstelokal för statens beskickning (eller en till beskickningen på grund av mellanstatligt avtal anknuten verksamhet av annat officiellt slag) bör åtnjuta immunitet mot att den tas i anspråk via tvångsåtgärder, eftersom egendomen används för utförandet av de diplomatiska funktionerna.

16. Det är däremot inte givet vad som ska anses gälla om fastigheten visserligen i någon mån används för officiella ändamål eller för ändamål som nära sammanhänger med den officiella verksamheten (såsom t.ex. att bereda tjänstebostäder till personal som omfattas av diplomatisk immunitet), men som till övervägande del används för andra ändamål som företräds av den utländska staten, för ändamål som är en förutsättning för eller en följd av statligt bedriven verksamhet av kommersiell eller eljest privaträttslig natur, eller för bådadera. I sådana situationer får en bedömning göras av om de olika ändamålen med användningen sammantagna är av så kvalificerad natur att fastigheten bör vara fredad mot tvångsåtgärder. Vid en sådan prövning kan kravet på respekt för statsimmunitet avseende egendom som används för en stats höghetshandlande och för att en utländsk stat inte kan tvingas att lämna uppgifter den inte önskar lämna ut leda till att gängse regler om bevisskyldighet i ett utmättningsärende inte till fullo kan upprätthållas.

Bedömningen i förevarande fall

17. Av 1927 års överenskommelse mellan de Socialistiska Rådsrepublikernas Union och Sverige (som senare har bekräftats gälla mellan Sverige och Ryska federationen) angående den ryska handelsdelegationens i Stockholm rättigheter och skyldigheter (SÖ 1928:8) framgår att handelsdelegationen är ansluten till Unionens beskickning i Sverige och att den ska åtnjuta exterritorialitetsrätt för sina tjänstelokaler i Stockholm. Genom en skrivelse från handelsrepresentationen som inkom till Utrikesdepartementet den 26 maj 1976 meddelade handelsrepresentationen att den skulle flytta från den gamla byggnaden på fastigheten Lidingö X till en ny byggnad med adress Ringvägen

1, Lidingö. Fastigheten X kan därmed inte längre betraktas som anmäld som tjänstelokal för handelsdelegationen i enlighet med 1927 års överenskommelse. Ryska federationen har emellertid, som ovan nämnts, gjort gällande att fastigheten uteslutande används för Ryska federationens officiella ändamål och att rätt till immunitet mot verkställighetsåtgärder därmed föreligger.

18. Påståendet att fastigheten uteslutande används för Ryska federationens officiella ändamål har bestritts av FJS, som har anfört att den används för kommersiella ändamål. FJS har åberopat egen och av kronofogdemyndigheten företagen, i huvudsak skriftlig, utredning baserad främst på offentliga uppgifter rörande den faktiska användningen vid tiden för kronofogdemyndighetens beslut, till visande bl.a. att fastigheten då användes för bostadsändamål av ett sextiotal personer, varav ingen var anmäld som diplomat hos Utrikesdepartementet och tio var svenska medborgare, samt att två svenska företag hade adress angiven till fastigheten.

19. Ryska federationen har med anledning av vad FJS anfört bl.a. uppgett att det i byggnadens bottenvåning finns ett arkiv som används såväl av handelsdelegationen som av ambassaden samt ett garage som används för diplomatfordon. I hovrätten uppgav Ryska federationen att fastigheten inte är en hyresfastighet i vanlig bemärkelse, att av de 48 bostäderna i fastigheten fyra användes som tjänstebostad för diplomater, att elva lägenheter användes av annan personal verksam vid handelsdelegationen eller ambassaden, att 13 bostäder användes av studenter eller forskare med anledning av en överenskommelse mellan Ryska federationen och Sverige avseende ett ekonomiskt och tekniskt-vetenskapligt samarbete inom jordbruk och livsmedelsindustri som bl.a. kan genomföras genom forskar- och studentutbyte, att 14 lägenheter användes som tillfälliga bostäder och för kontor för personer på officiella uppdrag i Sverige samt att sex lägenheter användes av personer med särskilda behov och av en f.d. diplomats dotter.

Ryska federationen har vidare uppgett att de boende endast erlägger ersättning för de faktiska kostnaderna för bostaden. I Högsta domstolen har Ryska federationen bl.a. tillagt att fastigheten innehåller lokaler som används för offentliga ändamål som är av den naturen att det inte finns skäl att närmare utveckla dem utan att därvid kränka Ryska federationens rätt till integritet samt att fr.o.m. den 1 juli 2010 samtliga lägenheter avses bli nyttjade av personer med diplomatisk immunitet.

20. Bedömningen av om ändamålet med fastighetsinnehavet är av sådan kvalificerad natur att det skulle utgöra hinder mot utmätning av fastigheten bör, då fastigheten inte var anmäld som handelsdelegationens tjänstelokal och med anledning av att vad FJS har åberopat inte kan lämnas utan avseende, i detta fall göras med utgångspunkt från den faktiska användningen av fastigheten. Den för prövningen relevanta tidpunkten för denna bedömning är, enligt vad som får anses utgöra etablerad statspraxis, när ärendet anhängiggjordes hos kronofogdemyndigheten. Ändringar i användningen av bostäder och lokaler i fastigheten som skett därefter ska i detta fall sålunda inte beaktas.

21. Utredningen i målet ger vid handen att fastigheten Lidingö X är en hyresfastighet som vid den relevanta tidpunkten för bedömningen inte användes som tjänstelokal för den Ryska federationens beskickning eller den därtill knutna handelsdelegationen. Däremot användes enligt federationens uppgift i hovrätten 15 bostäder för diplomater eller tjänstemän vid dessa samt två lokaler för arkiv och förvaring av diplomatfordon. Denna användning avser sålunda sådana bostäder, lokaler eller egendom vilkas fysiska integritet skyddas av Wienkonventionen. Frågan om denna användning är tillräcklig för att utgöra ett hinder mot utmätning av fastigheten beror då på användningen av fastigheten i övrigt.

22. I övrigt användes fastigheten för ändamål som har varit av privaträttslig, men icke-kommersiell, natur och som inte heller är av ett officiellt slag. Vissa

bostäder har visserligen upplåtits till forskare och studenter som besöker Sverige i följd av ett mellanstatligt avtal mellan Ryska federationen och Sverige, men tillhandahållandet av bostäderna baserar sig på en överenskommelse mellan dessa personer och Ryska federationen och inte på en statsakt mellan Ryska federationen och svenska staten. Dessa upplåtelser kan inte anses vara så omedelbart förbundna med avtalets fullgörande, att den användningen utgör ett officiellt ändamål.

23. Med hänsyn till vad ovan anförts får det anses vara klarlagt att fastigheten Lidingö X inte till betydande del användes för Ryska federationens officiella verksamhet. Ändamålet har inte heller i övrigt varit av tillräckligt kvalificerad natur för att freda fastigheten mot utmätning i förevarande verkställighetsärende.

24. En fordran på hyra är en tillgång som uppstått genom en handling som till sin natur är privaträttslig, och den är typiskt sett egendom av kommersiell natur. Det förhållandet att hyran endast är avsedd att täcka eller bidra till kostnaderna för förvaltningen av fastigheten saknar i sig betydelse.

25. Av det nu anförda följer att det i ärendet inte föreligger hinder mot verkställighet av tingsrättens beslut om förpliktande för Ryska federationen att utge ersättning för FJSs rättegångskostnad i fastigheten Lidingö X och i sådana fordringar på hyra som är hänförliga till fastigheten. Hovrättens beslut ska därför fastställas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Leif Thorsson, Kerstin Calissendorff
(referent), Per Virdesten, Gudmund Toijer och Johnny Herre
Föredragande justitiesekreterare: Kerstin Norman